Pospíšil, Ivo

Materiál a analýza

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1996, vol. 45, iss. D43, pp. 192-193

ISBN 80-210-1545-4
ISSN 0231-7818

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/108641
Access Date: 16. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

studijních pobytů. Vzájemné informační propojení je — stejně jako před pádem železné opony — nesystematické, omezující se na několik okruhů vědeckých celebrit.

Kniha Davida Gillespieho je polyfunkční příručkou: je vysoce kvalifikovaným „úvodem" do ruského románu, současně však i problémovou studií k vývoji tohoto žánru na ruské půdě ve 20. století. Autorova metodologie není jednoznačně vyhraněna: je to nejen osobnostní a sociopsychologická analýza, ale také morfologický přístup, jak jej známe z ruské formální školy nebo New Criticismu.

Ivo Pospíšil

MATERIÁL A ANALÝZA

Ruska emigracija u srpskoj kulturi XX veka. I-II. Filološki fakultet u Beogradu, katedra za slavistiku — Centar za naučni rad. Beograd 1994.

Ruská umělecká, vědecká a technická emigrace, tedy emigrace kulturní inteligence, se již dávno stala tématem rozsáhlých prací v západoevropské a americké slavistice; v zemích střední, jihovýchodní a východní Evropy se k této nezbytné analýze přistupuje ze známých důvodů teprve nyní. Předválečné Československo bylo hostitelskou zemí řady ruských emigrantů, mezi nimiž byli zejména univerzitní profesoři, ale také umělci, novináři a inženýři. Dosud nám zevrubná syntéza vícevrstevnatého života ruské emigrace u nás, i když již existují dílčí práce a pořádají se konference, v podstatě chybí. Známá je dvoudílná publikace M. C. Putny a M. Zadražilové, která si ovšem kladla jiné cíle, jichž víceméně úspěšně dosáhla. Ruská emigrace v Srbsku, resp. v předválečné královské Jugoslávii, měla své specifikum již v tom, že navazovala na dávné spojenectví Ruska a Srbska v boji za svobodu všech jižních Slovanů i v letech první světové války. Je logické, že tato emigrace měla či musela mít konzervativní či konzervativnější zaměření, že byla silněji napojena na úsilí pravoslavné církve budovat vlastní organizaci v zahraničí, že byla více než jinde přímo existenčně závislá na politice královského dvora jako hlavního mecenáše. Na druhé straně většina ruských emigrantů přicházela do Jugoslávie, respektive do Bělehradu (nebylo to však jen hlavní město, ale také např. Novi Sad, Niš a další regionální centra), již dokonale připravena a vybavena: byli to namnoze již zavedení baletní mistři, baletky, scénáristé, spisovatelé, architekti, filozofové, filologové, hudebníci apod., kteří v příznivém kulturním klimatu poválečné rekonstrukce (po 1. svět. válce) Jugoslávie ve 20. a 30. letech zráli. Nutno si také uvědomit, že předválečná Jugoslávie nebyla pro některé cílem, ale jen přestupní stanicí (stejně jako Československo); pravda také je, že většina musela svou práci přerušit nebo zcela ukončit kvůli válce, německé okupaci země a pak proto, že situace po r. 1945 „bílým" emigrantům zrovna nepřála: většina (pokud se nestali oběťmi války) odešla do zemí západní Evropy, do USA, Austrálie nebo do Jižní Ameriky.

První svazek obsahuje studie dotýkající se metodologie a kulturně historických problémů této ruské emigrace. **Miodrag Sibinović** napsal úvodní metodologický text, který osvětluje vzájemné působení ruské a srbské kultury a nezastupitelnou úlohu ruské emigrace. **Miroslav Jovanović** se zabývá terminologií: v případě ruské srbské emigrace jde o pojem běženec (utečenec) a emigrant. Podle autora prchají běženci nebo utečenci z Ruska bezprostředně po občanské válce, jiní pobývají v cizině již před rokem 1917 a z různých důvodů se do Ruska nechtějí vrátit. Nelze v této stručné recenzi seznámit čtenáře ani s prostým výčtem jednotlivých studií. Omezíme se tedy někde jen na tematické okruhy: ruské školství v královské Jugoslávii, pravoslavná církev a její interakce se srbskou pravoslavnou církví, dějiny Společnosti ruských vědců v Jugoslávii (1920–1941), úloha ruské inteligence ve Vojvodině, král Alexandar jako mecenáš ruského malířství. Najdeme tu také článek **Mila Stojniće** o bělehradském centru ruské emigrace, o Rusech v literatuře a vědě, o práci Rusů na bělehradské univerzitě, vyníkajícím přínosem je studie **Dimitrije Kaleziće** o ruské

teologii a náboženské filozofii a jejím působení na Srby, dovídáme se tu také o činnosti Ruského domu imperátora Mikuláše II. v Bělehradě v letech 1933–1993, dojetí budí informace o ruských emigrantech, kteří byli v říjnu 1941 zastřeleni v Kralevu.

Nezanedbává se ani věda, technika, medicína a architektura. Jedna stať (**Radivoj Radić**) pojednává o byzantologovi Georgiji Ostrogorském, jiná o znalci řeckých klášterů Vladimiru Mošínovi, o Sergeji Troickém, který bádal o nomokánonu sv. Sávy, o teoretikovi práva Fjodoru Taranovském se dovídáme ve studii **Rade Michalčiće**. Právě zde narážíme na srovnávací česko-rusko-srbskou rovinu: Taranovskij totiž srovnával Maiestas Carolina se zákoníkem cara Dušana a došel k podstatnému závěru, že jde o dva různé typy téže evropské civilizace. Vzpomeňme v této souvislosti na Wollmanovu koncepci mediteránního kulturního typu, která anticipovala tendence směřující ke korekci protikladu Východ — Západ. Fjodor Taranovskij je pro srbské badatele postavou natolik důležitou, že jí věnují čtyři samostatné studie. Další práce jsou věnovány historikovi práva A. Solovjovovi, paleoslavistovi Stěpanu Kulbakinovi a především Kirillu Taranovskému (1911–1993), který byl do r. 1958 profesorem v Bělehradě a pak na Harvardově univerzitě v USA, lingvistovi a především teoretikovi verše (stať **Bogdana Terziće** uvádí, že se Taranovskij až do smrti pokládal za jugoslávského filologa ruské národnosti). Rusové ovšem nepůsobili pouze na vysokých školách, učili také na gymnáziích (viz **Pera Polovina:** *Ruští emigranti mými gymnaziálními profesory*).

Pokud se dosud mluvilo pouze o humanitních vědách, osobnost teoretického fyzika Vjačeslava Žardeckého tuto hegemonii silně narušuje: vystudoval v Oděse, učil na univerzitě v Bělehradě, od r. 1943 ve Štýrském Hradci (Graz), pak na Columbia University v USA. Profesorem mechaniky byl Anton Bilimovič. Velkou úlohu sehráli v předválečné Jugoslávii architekti a sochaři — tím větší, že byli králem a státními orgány pověřováni rozsáhlými monumentálními zakázkami.

Podstatnou úlohu sehrála ruská emigrace v Jugoslávii ve sféře literatury, literární vědy a estetiky, kde se projevilo silné působení symbolismu (studie E. Uspenské o nedokončené práci J. Aničkova Estetika křesťanství). Česko-rusko-srbské téma kultivuje **Vaso Milinčević** v práci o stycích profesora Karlovy univerzity Jevgenije Ljackého se Srby. Zajímavou studií je nejen pojednání o emigrantské reakci na V. Majakovského, ale také zevrubná informace o sjezdu spisovatelů v r. 1928 (Merežkovskij, Gippiusová, Zajcev, Čirikov a další). V druhém svazku najdeme také analýzu činnosti ruských malířů v různých dobových kontextech, ale také ikonopisců (malířů ikon), dramatiků, herců, tanečníků, balerín (např. Jeleny Poljakovové). Nelze také neocenit rozsáhlou výběrovou bibliografii (A. Arseňjev) a informace o vůdčích osobnostech. Škoda, že se v publikaci občas vyskytly (zejména v ruských resumé) nepříjemné překlepy. Zatímco čeští slavisté stojí před primárním úkolem materiálově zpracovat ruskou meziválečnou emigraci v Masarykově a Benešově republice, Srbové by již měli dospět k jakési teoretické a filozofické syntéze. Jaký vlastně byl fenomén ruské emigrace v královské Jugoslávii, jaké podněty přinesl, jak se hlubinně projevil a jak se eventuálně dosud projevuje? Šlo jen o přechodný, povrchový jev, nebo o něco zásadnějšího? Oba svazky na tyto otázky částečně již odpovídají. Bude nutné celý tento jev přehlédnout kriticky a vyhnout se patosu, který se tu občas ještě vyskytuje: jde přece o věcný, vědecký problém, i když jistě související s osudem celého srbského národního společenství a s jeho historickou úlohou.

Dvoudílné opus magnum bělehradské slavistiky pokládám za průkopnický čin: kdyby byl již na Balkáně opravdu trvalý mír a zmizely dosud existující přehrady a překážky, prospělo by to nejen Srbům a dnešní Jugoslávii, ale celé Evropě: ostatně další krásná kniha, která vyšla česky — **Dějiny srbské kultury** (1994) — mimo veškerou pochybnost doložila známý fakt, že srbský přínos lidské kultuře byl — nehledě na složité osudy národa a jeho úlohu na hranicích Evropy, na hranici národních a náboženských komunit — zcela mimořádný.

Ivo Pospíšil